

Институт за упоредно право
Православна Митрополија Црногорско-приморска

САВРЕМЕНО ДРЖАВНО-ЦРКВЕНО ПРАВО

– упоредноправни изазови
и националне перспективе –

Православна Митрополија
Црногорско-Приморска

Београд - Будва
2023.

**САВРЕМЕНО ДРЖАВНО– ЦРКВЕНО ПРАВО
CONTEMPORARY STATE–CHURCH LAW**

Издавачи /Publishers

Институт за упоредно право
Православна Митрополија црногорско–приморска

Уредници / Editors

Проф. др Владимир Ђурић
Проф. др Далибор Ђукић

Помоћник уредника / Assistant Editor

Василије Марковић

Уређивачки одбор /Editorial board

Gerhard Robbers, Emeritus Professor (СР Немачка) – Silvio Ferrari,
Emeritus Professor (Италија) – Emőd Veress, Full professor (Мађарска)
– Aleksandra Syryt, Associate Professor (Пољска) – др Милош Станић,
виши научни сарадник (Србија) – George Androutsopoulos, Associate
Professor (Грчка) – др Владимир Лепосавић (Црна Гора) – Kateřina
Frumarová, Associate Professor (Чешка Република) – Vojtech Vladár,
Assistant Professor (Словачка) – доц. др Бојан Влашки (БиХ)

Прелом и припрема/ Print breaking

„Догма“, Београд

Лектура/ Proof reading

Биљана Петровић
Мирјана Марић

Тираж/Circulation

250

Штампа/ Print

ЈП „Службени гласник“, Београд

ISBN 978-86-82582-04-5

DOI 10.56461/ZR_23. SDCP.

ОСИГУРАЊЕ ВЕРСКИХ ОБЈЕКТАТА – ИЗАЗОВИ И МОГУЋА РЕШЕЊА**

Сажетак

Неретко смо сведоци непредвиђених догађаја (елементарних непогода, пожара) услед којих долази до оштећења имовине. Међутим, специфична је ситуација уколико се ради о оштећењу имовине, која има посебну културну и историјску важност и вредност, као што су верски објекти. У оваквим ситуацијама осигурање представља један вид заштите који може омогућити накнаду барем дела претрпљене штете. Ипак, за разлику од осталих врста осигурања имовине, осигурање верских објеката има низ специфичности. Пре свега, потребно је утврдити коме припада право својине на предметном објекту. У неким случајевима ови објекти су у власништву државе, а у неким су у приватном власништву цркве. Од одговора на то питање зависи врста осигурања коју је за конкретан објекат могуће уговорити. Наиме, уколико је објекат у приватном власништву, могуће је за њега закључити уговор о осигурању имовине. С друге стране, уколико се на објекту изводе радови, без обзира на власништво, могуће је и пожељно закључити уговор о осигурању од одговорности извођача радова. Чак и у случајевима када је могуће осигурати објекат, посебан изазов представља одређење премије и суме осигурања, будући да се најчешће ради о објектима који немају тржишну вредност, као и да тржиште за ову врсту осигурања није довољно развијено, што додатно утиче на повећање износа премије. У раду аутор настоји да установи проблеме приликом осигурања верских објеката и одговори на питања која је потребно анализирати пре закључења уговора о осигурању. На овај начин аутор настоји да укаже на значај ове доста неразвијене врсте осигурања.

* Доктор правних наука, истраживач сарадник Института за упоредно право у Београду, iva_tosic@hotmail.com

** Рад је настао као резултат научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години (евиденциони број: 451-03-47/2023-01/200049 од 3. 2. 2023).

Кључне речи: осигурање имовине, верски објекат, културно-историјски објекат, осигурање од одговорности, извођач радова, тржишна вредност.

1. Увод

Верски објекти представљају објекте од посебне културне и историјске вредности и у случају њиховог уништења или оштећења, реконструкција углавном захтева издвајање већих финансијских средстава. Нису тако ретке ситуације у којим су верски објекти од посебне важности били изложени некој непогоди услед чега је дошло до њиховог оштећења.² У том случају, имајући у виду да реконструкција објекта најчешће представља огроман финансијски изазов за цркву или верску заједницу, оне се често поуздају у помоћ државе и донације различитих међународних организација. То, међутим, углавном није довољно и не представља гаранцију да ће штета бити надокнађена. Овакво поступање показује низ недостатака. Пре свега, цркве и верске заједнице, немају јасну представу о томе који ће им део штете бити надокнађен, већ добијају одређени износ којим потом располажу. Осим тога, због бројних административних препрека, често врло дуго чекају на добијање средстава која потичу из наведених извора. Проблем, такође, представља и немогућност прецизног координисања извора из којих стижу донације, тако да константно недостаје свеукупна слика која би омогућила сврсисходну расподелу средстава.³ Управо ради избегавања и превазилажења тог проблем јавља се осигурање верских објеката, када се ризик пребацује на осигуравајуће друштво уколико дође до уништења или оштећења објекта. Међутим, за разлику од других осигурања имовине, осигурање верских објеката има низ специфичности, пре свега због изузетне имовинске, али и духовне вредности објеката који се осигуравају. Овде је посебно важно нагласити да због њихове културне и историјске важности као и духовног значаја практично није могуће утврдити претрпљену штету и најчешће објекту није могуће вратити изворни изглед. Из тих разлога, управо утврђивање вредности ових објеката представља прву препреку за њихово осигурање. Други проблем су изузетно високе премије које настају као резултат релативно неразвијеног тржишта и велике вредности имовине која се осигурава. Власници верских

---

² Хиландар, *Notre Dame*.

³ Као што се уочава и у контексту специфичних видова осигурања. Вид. М. Глинтић, „Недостаци добровољног осигурања од земљотреса”, *Актуелна питања савременог законодавства и правосуђа*, Удружење правника Србије, Будва 2023, 418.

објеката, као и других објеката од историјског значаја, пре свега страхују од опасности као што су пожар, поплава, земљотрес, олуја и друге природне непогоде. Осигурани интерес се најчешће фокусира на накону за реконструкцију објекта на исти начин, од истих материјала, све до најситнијих детаља.⁴ Да бисмо утврдили могућност осигурања верских објеката неопходно је да претходно анализирамо неколико питања. Најпре је потребно утврдити ко је титулар права својине на самом објекту, на који начин се може утврдити вредност имовине која се осигурава а самим тим и осигурана сума, и како одредити премију осигурања.

2. Право својине на верским објектима

Пре него што пређемо на анализу права својине на верским објектима, потребно је обрадити појам верског објекта и утврдити да ли се посебан режим осигурања односи на све објекте који потпадају под дефиницију верског објекта. Закон о црквама и верским заједницама Републике Србије предвиђа да цркве и верске заједнице могу самостално, у складу са законом, подизати храмове и друга здања за богослужбене потребе, као и парохijske домове, манастирске конаке, административно-управне зграде, школе, интернате и болнице.⁵ Сви ови објекти потпадају под појам верског објекта. Из наведеног можемо закључити да је у српском закону појам верског објекта прешироко постављен.⁶ С друге стране, у упоредном законодавству јављају се потпуно другачија решења. Тако, примера ради, законодавство Црне Горе уопште не познаје дефиницију верских објеката, иако у неколико наврата помиње појам верског објекта. Оно пре свега предвиђа да се имовина цркве може користити за изградњу и одржавање верских објеката,⁷ да верска заједница може градити нове и адаптирати постојеће верске објекте,⁸ као и да се верски обреди и верска настава одржавају у верским објектима.⁹ Имајући у виду наведено, можемо закључити да би у законодавству Републике Србије појам верског објекта требало

⁴ С. Rohlfs, J. P. Favre, „Fire Insurance Aspects Regarding Historical Building”, *Fire Science and Technology* 1–2/1991, 27.

⁵ Чл. 32, ст. 1. Закон о црквама и верским заједницама, *Сл. гласник РС*, бр. 36/2006.

⁶ Примера ради, из овако постављене дефиниције верског објекта следи да школа која није богословна, већ обична, али у власништву цркве представља верски објекат.

⁷ Чл. 37, ст. 1, Закон о слободи вјероисповести или увјерења и правном положају вјерских заједница, *Сл. лист ЦГ*, бр. 074/19 од 30. 12. 2019, 008/21 од 26. 1. 2021.

⁸ *Ibid.*, чл. 42, ст 1.

⁹ *Ibid.*, чл. 45 и чл. 51.

ограничити на оне објекте који се користе у богослужбене сврхе. С друге стране, иако законодавство Црне Горе не дефинише појам верског објекта, језичким тумачењем одредаба закона можемо доћи до закључка да се верским објектима сматрају они објекти који служе у богослужбене сврхе. За потребе теме рада од значаја су они објекти који имају посебан културно- историјски значај, јер се особености осигурања односе управо на њих. Наравно, осигуравајуће друштво може осигуравати и друге објекте које граде цркве и верске заједнице и на којима оне имају право својине (попут болница и школа), али то нису објекти од посебне културно-историјске важности, те не можемо говорити о неком посебном режиму осигурања.

Специфичност осигурања верских објеката најпре полази од чињенице да је потребно утврдити ко је власник објекта. Наведено произлази из односа који је успостављен између државе и цркве, те је потребно утврдити да ли је у конкретном случају власник објекта држава или црква. У зависности од одговора на поменуто питање зависиће и могућност одређене врсте осигурања конкретног објекта.

Односи између верских заједница и државе могу се заснивати на преплитању или раздвајању. Између ових начелних система јављају се различити односи који варирају од умерених ка екстремним.¹⁰ Будући да је део јавне сфере, религија се неминовно сусреће са државом и њеним правним поретком.¹¹ Модели односа између државе и цркве и верских заједница могу бити изразито широко одређени,¹² али се у демократским и правним државама установљавају укупно три модела:¹³ модел државне цркве¹⁴ и модел одвојености који се јавља у два искристалисана облика од којих је један кооперативна, а други стриктна

¹⁰ И. Тошић, „Однос државе и цркве у погледу пензијског, инвалидског и здравственог осигурања свештеника и верских лица”, у: *Државно-црквено право кроз векове* (Владимир Ђурић *et al.*), Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска, Београд 2019, 753.

¹¹ И. Тошић, Ј. Мисаиловић, „Права из социјалног осигурања свештеника и верских лица у Републици Србији”, у: *Прилози државно-црквеном праву Србије* (ур. Владимир Ђурић, Владимир Чоловић), Институт за упоредно право, Београд 2022, 173.

¹² Вид. М. Broglio, *Il fenomeno religioso nel sistema giuridico dell' Unione Europea*, Bologna 1997, 115–116.

¹³ Вид. В. Ђурић, „Уставноправни модели односа између државе и црква и верских заједница у Европи”, *Годишњак Факултета правних наука: научно-стручни часопис из области правних наука* 1/2011, 139–163.

¹⁴ Више о државним црквама вид.: Д. Симовић, „Европски уставни модели државе и цркве”, у: *Религија, политика, право*, (ур. Јован Ђирић, Велибор Џомић, Миролуб Јевтић), Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд 2015, 702–707.

одвојеност државе и цркве.¹⁵ Кооперативна одвојеност још се назива плуралистичка секуларност, док се стриктна одвојеност назива фундаменталистичка секуларност.¹⁶ Иако остаје у оквирима начела одвојености државе и цркве, кооперативна одвојеност ипак уважава чињеницу да се овај однос мора заснивати на сарадњи у разноврсном спектру области и питања од заједничког интереса,¹⁷ штитећи с једне стране секуларни карактер државе, а с друге аутономију цркава и верских заједница.¹⁸

У земљама широм света истиче се као неопходно постојање секуларизма, који подразумева десакрализацију јавног простора, тј. престанак мешања цркве у јавне и политичке послове, као и право цркве на самостално организовање и аутономију.¹⁹ Међутим, и поред тога, степен одвојености између државе и цркве разликује се међу земљама те се може закључити да је у секуларним државама 21. века црква одвојена од државе, али не и од друштва.²⁰

Постојање различитих облика секуларизма узроковано је различитим историјским позадинама као и његовим делимично двосмисленим садржајем који може да се тумачи на различите начине.²¹ Управо историјска позадина и однос између државе и цркве у конкретной држави дефинише и регулисање права својине на верским објекатима. Државне цркве карактеристичне су нпр. за Грчку, у којој је држава на себе скоро у потпуности преузела финансирање преовлађујуће вероисповести.²² Када је у питању кооперативна одвојеност,

¹⁵ G. R. Robbers, „State and Church in the European Union”, in: *State and Church in the European Union* (ed. Gerhard Robbers), Nomos, Baden Baden 2005, 578; S. V. Monsma, J. C. Soper, *Church and State in Five Democracies – The challenge of Pluralism*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 2008, 10–11.

¹⁶ Вид. С. Morini, „Secularism and Freedom of Religion: the Approach of the European Court of Human Rights”, *Israel Law Review* 3/2010, 611–630.

¹⁷ В. Марковић, „О јавним овлашћењима цркава и верских заједница у светлу Митровданског устава и Закона о црквама и верским заједницама”, у: *Прилози државно-црквеном праву Србије* (ур. Владимир Ђурић, Владимир Чоловић) Институт за упоредно право, Београд 2022, 102.

¹⁸ R. Audi, *Democratic Authority and the Separation of Church and State*, Oxford University Press, Oxford 2011, 39.

¹⁹ Ј. Рајић Ђалић, „Слобода вероисповести и аутономија цркве у радним односима световних лица”, у: *Државно-црквено право кроз векове* (Владимир Ђурић *et al.*), Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска, Београд 2019, 742.

²⁰ Ј. Мисаиловић, „Верска настава и радноправни статус вероучитеља у Републици Србији”, у: *Државно-црквено право кроз векове* (Владимир Ђурић *et al.*), Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска, Београд 2019, 767.

²¹ К. Greenawalt, „Secularism, Religion, and Liberal Democracy in the United States”, *Cardozo Law Review* 30(6)/2009, 2383.

²² Вид.: Х. Папастатис, „Држава и црква у Грчкој”, у: *Држава и црква у Европској унији* (ур. Герхард Роберс), Православни богословски факултет, Београд 2012, 51–64.

као пример можемо навести Републику Србију. Стога је у контексту теме рада важно напоменути да је Српска православна црква власник верских објеката, без обзира на то што се поједини од њих налазе на државном земљишту, на које црква има право коришћења. Као супротност томе можемо навести Француску, где постоји строга одвојеност државе и цркве и која је након доношења Закона 1905. године спровела национализацију, што значи да су сви историјски објекти изграђени до 1905. године власништво државе.²³ Најбитнија разлика у осигурању ових објеката јесте у томе што држава сноси трошкове уколико дође до оштећења или уништења ових објеката у случају да су они у њеном власништву,²⁴ а уколико су ови објекти у приватном власништву цркве, она може закључити уговор о осигурању имовине. Ипак, нужно је указати на потенцијалне изазове који могу уследити у варијанти државног власништва над верским објектима, у случају да се појаве сукоби или несугласице унутар вођства и организационе структуре цркве или верске заједнице. У том случају, чињеница да се ради о државном власништву може се искористити за недозвољено арбитрирање државе у споровима унутар цркава и верских заједница, што може имати импликацију и на читав низ статусноправних и имовинскоправних односа, укључујући нарочито право коришћења, па и власништво над предметима у оквиру верских објеката, што може имати импликације и на право осигурања.

3. Врсте осигурања у вези са верским објектима

Када је у питању осигурање верских објеката, у пракси најчешће можемо говорити о две врсте осигурања: осигурању имовине које закључује црква или верска заједница и осигурању од одговорности извођача радова. Разлика се огледа у чињеници да прво осигурање закључује црква или верска заједница уколико се објекат налази у њеном власништву. С друге стране, извођач радова закључује осигурање од одговорности за штету која настане стручном грешком, без обзира на то да ли је објекат у државном власништву или је приватна својина. Поред наведеног, осим изузетне вредности верског објекта, унутар самог објекта често се налазе посебно значајна и скупа уметничка дела и предмети (звона, намештај, црквене реликвије итд.).

²³ О. Николић, *Држава, црква и слобода вероисповести*, Институт за упоредно право, Београд 2022, 28.

²⁴ Осим у специфичним ситуацијама када се, на пример, утврди да је до штете дошло због стручне грешке извођача радова, када осигурање покрива штету уколико је извођач радова имао закључен уговор о осигурању од одговорности.

Стога је могуће осигурати и ове предмете, јер само осигурање објекта у већини случајева не обухвата покретне ствари које се налазе унутар њега. Такође, чак и када сам верски објекат припада држави, могуће је да су поједини предмети у њему приватно власништво, те да се као такви могу осигурати.

Примера ради, пре неколико година били смо сведоци страховитог пожара који је задесио француску катедралу Нотр Дам (*Notre Dame*), која представља део историје и културног идентитета Француске.²⁵ Овај случај је специфичан и значајан због постојећег односа између државе и цркве у Француској. Прекретницу у овом односу представља Закон из 1905. године, чија основна идеја лежи у сепарацији политике и религије и успостављању религијски неутралне државе.²⁶ Овим законом, као што смо поменули, предвиђено је да сви верски објекти изграђени пре 1905. године представљају државно власништво. Управо у тој чињеници лежи специфичност ове ситуације. Наиме, како се катедрала не налази у приватном, већ државном власништву, није било могућности за закључење уговора о осигурању овог културно-историјски врло значајног објекта. Међутим, упркос чињеници да није било покрића осигурања имовине за саму зграду, постојала су потенцијална потраживања према трећим лицима и њиховим осигуравајућим покрићима. Овде се пре свега мисли на извођаче радова који су у време пожара обнављали катедралу.²⁷ У случају да је утврђено да је до пожара у катедрали дошло услед стручне грешке извођача радова, овакву штету би покрило осигурање. Ипак, овде је утврђено да нема одговорности извођача радова за поменути пожар, те је држава морала да покрије штету која се догодила, иако је, наравно, помоћ стизала са свих страна. Као и другим објектима од историјског и културног значаја, катедрали недостаје „тржишна цена”, а трошкови поправке или замене морају узети у обзир многе јединствене структурне квалитете који Нотр Дам чине француском знаменитошћу. Међутим, за разлику од саме зграде, пријављено је да постоји осигурање које покрива нека од уметничких дела унутар цркве.

²⁵ Вид.: O. Niglio, *Regenerating Cultural Religious Heritage Intercultural Dialogue on Places of Religion and Rituals*, Springer, 2022.

²⁶ М. Божић, *Лаичка држава као јемство слободе савести и вероисповести*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010, 307.

²⁷ Three Insurance Issues Raised by the Notre Dame Cathedral Fire, <https://www.jdsupra.com/legalnews/3-insurance-issues-raised-by-the-notre-67966/>, 15. 7. 2023.

3.1. Осигурање имовине

Осигурање имовине може закључити свако лице које има интерес да се не догоди осигурани случај, пошто би иначе претрпело неки материјални губитак. Право из осигурања, према српском законодавству, могу имати само лица која су у часу настанка штете имала материјални интерес да се осигурани случај не догоди.²⁸ У овом случају верска организација закључује уговор о осигурању имовине. Ово осигурање је карактеристично за оне земље у којима се верски објекти налазе у власништву цркве. Најчешће се код осигурања верских објеката појављују две врсте полиса осигурања. Једна врста се закључује за „именоване опасности” и покрива опасности назначене у самој полиси, док оне које нису наведене, нису покривене. Друга врста полисе је полиса о „посебним опасностима”, којом су покривени сви ризици осим оних које су посебно искључени (нпр. губитак узрокован хабањем и сличним факторима као што су неадекватно одржавање или недостатак одржавања, пропадање, рђа или корозија, трулеж, мане карактеристичне за тај објекат, таложење, пуцање, скупљање), а поједине ризике је могуће покрити уз већу премију осигурања.²⁹ Као и код осталих врста осигурања имовине, износ накнаде, према ЗОО, не може бити већи од штете коју је осигураник претрпео наступањем осигураног случаја.³⁰ Међутим, управо оно што карактерише ову врсту осигурања је то што је претрпљена штета често немерљива. Код ове врсте осигурања од посебне је важности да се свака полиса креира по мери конкретног објекта.

Као што смо претходно поменули, посебан проблем осигурања верских објеката јесте утврђивање вредности објекта како би се утврдила осигурана сума. Код осигурања имовине најчешће се обезбеђују трошкови замене, покриће стварне готовинске вредности осигураног предмета или његова тржишна вредност. Покриће трошкова замене обезбеђује осигуранику трошкове поправке или замене оштећене имовине, обично материјалима исте врсте и квалитета, без икаквог

---

²⁸ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 9/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Сл. гласник РС*, бр. 18/2020, чл. 924.

²⁹ Нпр. уколико се објекат налази поред језера или реке, или је у области склоној прекидима / резервним системима канализације или водовода и стога може бити у већем ризику од оштећења поплавом или водом, потребно је проширити покриће и на покривеност штете од воде, уколико није укључена у стандардну полису. Church Insurance Agency Corporation, *Safety & Insurance – Handbook for Churches*, 2022, 12.

³⁰ ЗОО, чл. 925, ст 2.

одбитка за амортизацију. С друге стране, покриће стварне готовинске вредности узима у обзир амортизацију и једноставно утврђује вредност имовине пре губитка. Тржишна вредност представља вредност за коју се неоштећена имовина може продати на поштенем тржишту.³¹ Начин на који се процењује вредност имовине има директан утицај на осигурану суму и премију осигурања.

За разлику од осталих осигурања имовине где се осигурана сума одређује према вредности имовине која се осигурава, проблем осигурања верских објеката јесте управо то што они најчешће немају тржишну вредност.³² Обнова објеката који представљају вековна обележја појединих градова или држава је тешка и скупа јер постоји тенденција да се у мери у којој је то изводљиво сачува првобитни карактер зграде, а не само да се замени. Још једна мана у вредновању историјских грађевина је важност разумевања историје тих објеката који су углавном грађени и обнављани током векова. Укључивање преклапајућих архитектонских утицаја из сваке ере чини процену још тежом, а реконструкција је практично немогућа. Ако зграда за коју је општепризнато да има историјску вредност претрпи оштећења, тежиће се томе да се поправка или замена изврши истим материјалима, начином израде и архитектонским карактеристикама под условом да је то могуће. У случају да такви материјали, начин израде и архитектонске карактеристике нису доступни, поправка или замена извршиће се материјалима, начином израде и архитектонским карактеристикама који су најближи онима пре губитка или оштећења. Као резултат, вредност јединствених грађевина, као што су нпр. Хиландар, Нотр Дам или Острог, изузетно је тешко проценити. У овој ситуацији корисно је погледати судску праксу која говори о осигураној вредности јединствених објеката.³³ Наиме, приликом утврђивања стварне новчане вредности верских објеката, неки судови су приметили да се црквама, као и другим сличним објектима „ретко тргује” и да стога, као што смо већ утврдили, често немају „тржишну цену”. Додатни проблем представља чињеница да ови објекти, као и покретне ствари које се у њима налазе, имају поред материјалне и огромну духовну вредност и у највећем броју случајева чак не могу бити враћени у изворни облик. Специфичност приликом одређења осигуране суме онда када поједини предмети или објекти због своје уникатности

³¹ Safety & Insurance – Handbook for Churches, 8.

³² За вредновање културно-историјских добара вид.: M. Vecco, F. Imperiale, „Cultural Heritage: Values and Measures. What Insurance Value?”, *Journal of Multidisciplinary Research* 1/2017, 7–23.

³³ Three Insurance Issues, 20. 7. 2023.

немају тржишну вредност и тешко их је заменити, реконструисати и рестаурирати (то се посебно односи на предмете унутар самог верског објекта) може се решити применом „договорене суме” осигурања.³⁴ Вредност појединих предмета у верском објекту и изван њега (намештај, иконе, текстил, злато, сребро, скулптуре, фасаде, црквене реликвије, књиге, мозаици, витраж, музички инструменти итд.) може утицати на знатно повећање суме осигурања, а самим тим и премије, услед чега могу бити искључени из осигурања. Уколико то представља превелико оптерећење, а како не би дошло до њиховог искључење из осигурања, најчешће се осигуравају на унапред предвиђени фиксни износ.³⁵ С друге стране, нису ретке ситуације да су предмети унутар верског објекта, због своје изузетне вредности, посебно осигурани. Стога, имајући у виду претходно наведено и да је практично немогуће утврдити тржишну вредност верског објекта која би служила за одређење суме осигурања, као најадекватније решење намеће се „договорена” сума осигурања. Самим тим, када до осигураног случаја дође, ако је уговором о осигурању вредност осигуране ствари споразумно утврђена, накнада се одређује према тој вредности. Изузетак, према српском Закону о осигурању, постоји ако осигуравач докаже да је уговорена вредност знатно већа од стварне вредности, а за ту разлику не постоји оправдан разлог.³⁶ Ипак, будући да се овде ради о културно и историјски значајним објектима изузетне вредности, реалније је очекивати да осигурање неће покрити цео износ штете, али барем може ублажити оптерећење које би у том случају пало на цркву или верску заједницу.

С друге стране, посебно питање односи се на одређење премије осигурања. Наиме, опште је познато да неразвијеност тржишта у погледу појединих врста и облика осигурања условљава увећање премије. За јединствене објекте као што су цркве, манастири, храмови и катедрале, тржиште осигурања је прилично ограничено, стога је премија осигурања изузетно висока. Такође, у конкретном случају, на увећање премије утиче и огромна вредност имовине која се осигурава. Овакви уговори осигурања имају тенденцију да захтевају високе премије због ограничене способности осигуравача да удруже ризике осигураника у сличној ситуацији. Ипак, у земљама у којима је осигурање верских објеката развијено омогућава се знатно приступачнија премија осигурања.

---

³⁴ С. Rohlfs, J.P. Favre, 28.

³⁵ *Ibid.*, 29.

³⁶ Закон о осигурању, *Сл. гласник РС*, бр. 139/2014 и 44/2021 чл. 925, ст. 7.

Као и код осталих врста осигурања имовине, потребно је да се осигурање прилагођава повећању вредности имовине да не би дошло до тога да је верски објекат недовољно осигуран јер се сума осигурања није мењала, иако се вредност имовине повећала.³⁷ Претходно смо поменули да се овде најчешће ради о објектима који немају тржишну вредност, те је тешко говорити о повећању вредности самог објекта, али ако нпр. цене материјала који би се користили приликом реконструкције објекта расту, важно је да осигурана сума одговара тренутном стању на тржишту.

3.2. Осигурање од одговорности извођача радова

Посебно је значајно поменути ситуацију када је до оштећења или уништења дошло приликом извођења радова на верском објекту. Ако је до таквог оштећења или уништења дошло због стручне грешке, уколико је извођач радова имао закључен уговор о осигурању од професионалне одговорности, осигурање ће покрити штету максимално до уговореног износа суме осигурања. Овде је важно напоменути да за разлику од осигурања имовине које се закључује искључиво уколико је верски објекат у приватном власништву, осигурање од одговорности извођача радова је неопходно без обзира на то ко је власник верског објекта.

Осигурањем од професионалне одговорности сматра се заштита од последица стручне грешке која настане током обављања послова за које је уговарач регистрован. Под стручном грешком, у српском праву, подразумева се грешка која настане у току реализације уговора које је уговарач закључио за послове извођења радова, која представља кршење или одступање од постојећих правила струке, утврђених професионалним стандардима за сваку професију појединачно, односно неизвршење и непоступање са пажњом доброг стручњака.³⁸ Имајући наведено у виду, приликом ангажовања фирме за извођење радова врло је значајно проверити да ли је она осигурана и да ли је осигурање адекватно да покрије евентуално насталу штету на објекту. Реномирани извођачи радова најчешће имају адекватне полисе осигурања које су закључене са финансијски стабилним осигуравачем, пружају адекватну заштиту и довољно су широке да покрију све потенцијалне штете које могу настати

³⁷ Local Church, http://s3.amazonaws.com/Website_GCFA/resources/legal/documents/Section_2_-_Local_Church_0.pdf, 25. 7. 2023, 9.

³⁸ Правилник о условима осигурања од професионалне одговорности, *Сл. гласник РС*, бр. 40 од 7. маја 2015.

приликом извођења радова. Потврда о осигурању коју прилаже извођач радова потребно је да обухвата осигурање од опште одговорности, укључујући уговорну одговорност и покриће завршетка радова, осигурање имовине од свих ризика, тј. осигурање са покрићем једнаким или већим од вредности самог објекта.³⁹ Приликом закључења уговора са извођачем радова значајно је водити рачуна о именовану цркве или верске заједнице као додатног осигураника у земљама које познају ову могућност.⁴⁰ Ово је посебно битно зато што се може догодити да уколико дође до штете, закључено осигурање не буде довољно да покрије насталу штету, те да остатак падне на терет саме цркве.⁴¹

4. Значај постојања специјализованих осигуравајућих друштва

У свету постоји одређени број осигуравајућих друштава специјализованих за осигурање цркава и верских заједница. Једино у том случају осигуравајуће друштво може имати ненадмашно разумевање ризика са којима се суочавају цркве и верске заједнице и развијати шему осигурања која се тим ризицима свеобухватно бави. Имајући у виду све поменуте специфичности, јасно је да се не ради о класичном осигурању имовине, те је потребно да се томе посвети посебна пажња и да се осигуравајуће друштво специјализује за ову врсту осигурања како би могло да понуди најбољи пакет услуга. Претходно смо такође говорили о вредности појединих предмета унутар верског објекта који се могу посебно осигурати. Иако осигурање не може заменити јединствена уметничка дела, потребно је да постоје осигуравајућа друштва која имају специфичне производе осигурања осмишљене да обезбеде покриће за драгоцене предмете.

Catholic Church Insurance једна је од најстаријих осигуравајућих компанија у Аустралији која је започела са радом још 1911. године пружајући осигурање од пожара за имовину цркве.⁴² Од тада се ово

---

³⁹ *Safety & Insurance – Handbook for Churches*, 15.

⁴⁰ Local Church, 25. 7. 2023, 21.

⁴¹ Нпр. приликом реконструкције крова цркве фирма која је изводила радове користи апарат за заваривање, а након што су радове завршили у року, током ноћи, кров се запалио и изгорела је цела црква. Штета је процењена на 1.8 милиона долара, од чега је осигурање које је имала црква покрило милион долара, остатак је пао на терет цркве јер фирма која је изводила радове није имала осигурање.

⁴² Вид. J. M. Carolan, *The Foundation and Early History Of Catholic Church Insurances (CCI) 1900–1936*, Faculty of Theology and Philosophy, Australian Catholic University, 2015.

осигуравајуће друштво свакодневно развијало и прилагођавало специфичним потребама цркава и верских заједница. С друге стране, када је у питању Српска православна црква, такође постоји пример специјализованог групног осигуравајућег програма (*Group Affiliated Program – GAP*) који су направиле компаније *GuideOne Insurance* и *Insurance Systems* ради осигурања епархије Српске православне цркве у Америци. У јулу 2017. године, епархије СПЦ су се сложиле да званично покрену групни програм за добробит својих парохија. Као такве, цркве које припадају СПЦ широм Америке имају могућност да примају посебне погодности у виду бонуса за умањење штета и губитака унутар групе. Овако прилагођени уговори о осигурању омогућавају да:

- план осигурања буде прилагођен тако да задовољи потребе сваке појединачне цркве;
- свака црква има одређену флексибилност у одређивању сопствене покривености и ограничења;
- свака црква добија сопствену полису; и
- свака црква плаћа своју премију осигурања.⁴³

На овај начин осигурање се прилагођава потребама верских заједница, а запослени су специјализовани за закључење уговора, утврђивање премије и суме осигурања за имовину од посебне културне и историјске важности. Осим што је из практичних разлога неопходно, све наведено даје сигурност црквама и верским заједницама да ће добити најбоље могуће покриће које је прилагођено њиховим потребама. Да би се у будућности ово осигурање развило, неопходно је да осигуравајућа друштва имају барем специјализовани програм и лица ангажована за ову специфичну врсту осигурања, те да програме прилагођавају црквама и верским заједницама према њиховим потребама. Развој тржишта осигурања је неопходан како са аспекта покрића ових ризика тако и са аспекта позиције осигуравајућих друштава на финансијском тржишту.⁴⁴

⁴³ Serbian Orthodox Group Program, <https://www.insurancesystemsgroup.com/insurance/specialized-programs/orthodox-church-insurance/serbian-group-program/>, 30. 7. 2023.

⁴⁴ И. Тошић, „Усклађивање права осигурања Републике Србије са Директивом Солвентност II”, у: *65 година од Римских уговора: Европска унија и перспективе европских интеграција Србије* (ур. Јелена Теранић Перишић, Владимир Ђурић, Александра Вишекруна), Институт за упоредно право, Београд 2022, 161.

5. Закључак

Осигурање верских објеката изазива низ недоумица. Међутим, када до оштећења или уништења имовине дође, осигурање ипак може ублажити претрпљену штету. Стога је када се објекат налази у приватном власништву, значајно закључити уговор о осигурању који омогућава барем делимично умањење претрпљене штете уколико дође до наступања осигураног случаја. Имајући у виду управо чињеницу да се ради о објектима од посебне културне и историјске важности и вредности, као и да је из тих разлога тешко утврдити износ осигуране суме, треба применити „договорену” суму осигурања. С друге стране, када је у питању премија осигурања, развојем тржишта, дошло би до њеног умањења, што би ову врсту осигурања учинило знатно приступачнијом.

Узимајући у обзир вредност ових објеката, веома је значајно да приликом извођења радова црква или верска заједница ангажује извођача који има закључен уговор о осигурању од професионалне одговорности. На овај начин се штити уколико до штете дође због неке стручне грешке. Приликом осигурања верских објеката треба имати у виду да се често унутар објекта налазе предмети и уметничка дела која могу имати огромну вредност и често су из тих разлога искључени из осигурања закљученог за сам објекат. Ипак, уколико су ови предмети у приватном власништву, могуће је за њих закључити посебан уговор о осигурању.

С обзиром на све што је претходно наведено, закључује се да је потребно да постоје осигуравајућа друштва која ће пружати специјализоване услуге и пакете осигурања прилагођене потребама цркава и верских заједница. Осим што се ради о осигурању културно-историјских грађевина, које су вековима грађене да би имале данашњи изглед, и често је немогуће вратити их у изворно стање, на овај начин пружа се сигурност црквама и верским заједницама да ће добити осигурање прилагођено њиховим потребама. Јасно је да осигурање не може заменити јединствена уметничка дела и годинама грађене историјске објекте, али може барем у одређеној мери надокнадити претрпљену штету и олакшати реконструкцију и рестаурацију.

Iva Tošić

Research Associate, Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia

INSURANCE OF RELIGIOUS SITES – PROBLEMS IN PRACTICE AND POSSIBLE SOLUTIONS

Summary

Unfortunately, we often witness unforeseen events (natural disasters, fires) resulting in property damage. Specific is case when it comes to property damage on buildings that have special cultural and historical importance, such as religious sites. In these situations, insurance can provide compensation for at least part of the caused damage. Nevertheless, unlike other types of property insurance, insurance of religious sites has a number of specificities. First of all, it is necessary to determine who is the owner of the specific object. In some cases these buildings are owned by the state, and in others by the church. Namely, if they are owned by the church it is possible to conclude a contract on property insurance for the building itself. On the other hand, if the contractors are renovating the building, it is possible to conclude contractor's liability insurance. Even in cases where it is possible to conclude property insurance of the building itself, a special challenge is the determination of the insurance premium and sum insured, bearing in mind that most often these buildings do not have a market value. In the paper, the author analyzes the problems when insuring religious sites and answers the questions that need to be examined before concluding an insurance contract. In this way, the author tries to point out the importance of this underdeveloped type of insurance.

Keywords: property insurance, religious building, cultural-historical building, liability insurance, contractor, market value.

РЕФЕРЕНЦЕ

Монографије, чланци

Audi R., *Democratic Authority and the Separation of Church and State*, Oxford University Press, Oxford 2011.

Божих М., *Лаичка држава као јемство слободе савести и вероисповести*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010.

- Broglio M., *Il fenomeno religioso nelsistema giuridico dell' Unione Europea*, Bologna 1997.
- Vecco M., Imperiale F., „Cultural Heritage: Values and Measures. What Insurance Value?“, *Journal of Multidisciplinary Research* 1/2017, 7–22.
- Глинтић М., „Недостаци добровољног осигурања од земљотреса“, *Актуелна питања савременог законодавства и правосуђа*, Удружење правника Србије, Будва 2023, 417–431.
- Greenawalt K., „Secularism, Religion, and Liberal Democracy in the United States“, *Cardozo Law Review* 30(6)/2009, 2383–2400.
- Ђурић В., „Уставноправни модели односа између државе и цркава и верских заједница у Европи“, *Годишњак Факултета правних наука: научно-стручни часопис из области правних наука* 1/2011, 139–163.
- Марковић В., „О јавним овлашћењима цркава и верских заједница у светлу Митровданског устава и Закона о црквама и верским заједницама“, у: *Прилози државно-црквеном праву Србије* (ур. Владимир Чоловић, Владимир Ђурић), Институт за упоредно право, Београд 2022, 101–119.
- Мисаиловић Ј., „Верска настава и радноправни статус вероучитеља у Републици Србији, у: *Државно-црквено право кроз векове*, Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска (ур. Владимир Ђурић *et al.*), Београд–Будва 2019, 767–787.
- Monsma S. V., Soper J. C., *Church and State in Five Democracies – The Challenge of Pluralism*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 2008.
- Morini C., „Secularism and Freedom of Religion: the Approach of the European Court of Human Rights“, *Israel Law Review* 3/2010, 611–630.
- Niglio O., *Regenerating Cultural Religious Heritage Intercultural Dialogue on Places of Religion and Rituals*, Springer, 2022.
- Николић О., *Држава, црква и слобода вероисповести*, Институт за упоредно право, Београд 2022.
- Папастаис, Х., „Држава и црква у Грчкој“, у: *Држава и црква у Европској унији* (ур. Герхард Робертс), Православни богословски факултет, Београд 2012, 51–65.
- Рајић Ђалић Ј., „Слобода вероисповести и аутономија цркве у радним односима световних лица“, у: *Државно-црквено право кроз векове*, Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска (ур. Владимир Чоловић *et al.*), Београд–Будва 2019, 741–753.

- Robbers G. R., *State and Church in the European Union*, in *State and Church in the European Union* (ed. Gerhard Robbers), Nomos, Baden Baden 2005, 677–688.
- Rohlf S., Favre J. P., Fire Insurance Aspects Regarding Historical Building, *Fire Science and Technology* 1–2/1991, 27–33.
- Симовић Д., „Европски уставни модели државе и цркве”, *Религија, политика, право*, (ур. Јован Ђирић, Велибор Џомић, Мирољуб Јевтић), Институт за упоредно право, Православна митрополија Црногорско-приморска, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд–Будва 2015, 721–741.
- Тошић, И., „Однос државе и цркве у погледу пензијског, инвалидског и здравственог осигурања свештеника и верских лица” (ур. Владимир Чоловић *et al.*), *Државно-црквено право кроз векове*, Институт за упоредно право, Митрополија Црногорско-приморска Београд–Будва 2019, 753–766.
- Тошић И., Мисаиловић Ј., „Права из социјалног осигурања свештених и верских лица у Републици Србији”, *Прилози државно-црквеном праву Србије* (ур. Владимир Чоловић, Владимир Ђурић), Институт за упоредно право, Београд 2022, 173–182.
- Тошић И., „Усклађивање права осигурања Републике Србије са Директивом Солвентност II”, *65 година од Римских уговора: Европска унија и перспективе европских интеграција Србије* (ур. Јелена Ђеранић Перишић, Владимир Ђурић, Александра Вишекруна), Институт за упоредно право, Београд 2022, 157–170.
- Carolan J. M., *The Foundation and Early History Of Catholic Church Insurances (CCI) 1900–1936*, School of Theology Faculty of Theology and Philosophy Australian Catholic University, 2015.

Остали извори

- Закон о црквама и верским заједницама, *Сл. гласник РС*, бр. 36/2006.
- Закон о слободи вјероисповести или увјерења и правном положају вјерских заједница, *Сл. лист ЦГ*, бр. 074/19 од 30. 12. 2019, 008/21 од 26. 1. 2021
- Закон о облигационим односима – ЗОО, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 9/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Сл. гласник*, бр. 18/2020.
- Правилник о условима осигурања од професионалне одговорности, *Сл. гласник РС*, бр. 40 од 7. маја 2015.

- Specialized programs for orthodox church insurance, <https://www.insurancesystemsgroup.com/insurance/specialized-programs/orthodox-church-insurance/serbian-group-program/>
- Insurance issues raised by the Notre, <https://www.jdsupra.com/legalnews/3-insurance-issues-raised-by-the-notre-67966/>
- Local Church, http://s3.amazonaws.com/Website_GCFA/resources/legal/documents/Section_2_-_Local_Church_0.pdf.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

322(497.11)(082)

348(497.11)(082)

САВРЕМЕНО државно-црквено право : упоредноправни изазови и националне перспективе / [уредници, editors Владимир Ђурић, Далибор Ђукић]. - Београд : Институт за упоредно право ; Будва : Православна Митрополија црногорско-приморска, 2023 (Београд : Службени гласник). - 1.302 стр. ; 25 cm

Ств. насл. у колофону: Contemporary state–church law. - Тираж 250. -
Стр. 20-27: Реч на почетку / Владимир Ђурић, Далибор Ђукић = Forewor /
Vladimir Đurić, Dalibor Đukić. - Напомене и библиографске референце уз текст.
- Библиографија уз сваки рад. - Summaries; Сажеци.

ISBN 978-86-82582-04-5 (ИУП)

а) Црква -- Држава -- Србија -- Зборници б) Црквено право -- Србија --
Зборници

COBISS.SR-ID 126979849